

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Thesaurus Eloquentiae Sacrae Et Profanae, Saluti &
incolumitati Rerumpublicarum utilissimae**

Alberti, Alberto

Coloniae Agrippinae, 1669

Ciceronianæ eloquentiæ forma omnibus absoluta numeris, suo in lumine
collocatur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69225](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69225)

occultior, eoque salebrosior, quò inexpertis expeditior videtur, vestro iudicio, vestrisque oculis contemplandam, perpendendamque subijciant.

Ciceroniana eloquentia forma omnibus absoluta numeris, suo in lumine collocatur.

173. **E**X his postremò omnibus dicendi præsidis, ex tot rationum, morum affectuumque instrumentis tam ingeniosè inventis, tanto, tamque improbo, eoque improbare artificio, quo magis tectò, concinnè adeo distributis, nec non tam congruenti dictione exornatis perfectà illa Tullianæ species eloquentiæ tandem existit, atque efflorescit. Quid enim est, Auditores, tam durum, quid tam incredibile, quòd illa non leniat, flectat, ac perdomet? Hæc profectò integerrima illa, & plena majestatis virgo est, quæ frontem **A** animosè commasculat, neque ut illa Adversariorum madens, atque effeminata, meretricio purpuris vultum adulterat, sed tanquam **B** Amazon invictissima, in quæstionis equo, **C** peltâ argumentorum, & commotionum munita, per confirmationis ballistam, hastam persuasionis intorquet. Hæc illa bellatrix fortissima, quæ rem propositam tam dexterè urget, tam blandè imprudentibus animis infrenuat, tantâ vi gradatim amplificat, tanto refellit pondere, impressionem semper majorem facit, adversariumque majores semper in-

an-

angustias redigit, atque ubi impressionis, pugnaeque finem adesse puto; tum ea, quasi me hactenus vix attigerit, alias ex integro sagittas promit, firmiora rursus machinamenta, ad quemcunque obfirmati præfractique Auditoris animum, cuspidatis argumentorum F tormentis, cochleæ instar (audacius dicam, ut G dicam significantius) penitus terebrandum, exerit, ac promovet. Jam verò tam validæ facundiæ Oratio quid non vincet, ac subiget, H quæ perduellium animorum obstinata consilia, tanquam moenia, ratiocinationum arietibus quatit, ac demolitur? illa, quæ pertinaciæ arcem quâ artificij defossi cuniculis subruit, quâ scalis entymematum submissorum sensum admotis, conscendit, & calcat; quâ aperta commiserationum vi prostermit, soloque exequat? illa, quæ in acie & armorum, & pugnae mutans genus, tum à grandioribus telis ad breviora descendens, novas sicas, novosque pugiones, duriores semper, atque acutiores improvisò nudat, interior fit semper vulneri, collatoque pede dimicat, pungit, ac ferit; neque ante excedit è prælio, quàm totum mihi persuasionis ferrum defigit in pectore, frustra que reclamantem exanimat, atque ita exanimem vociferari cogit. *Victus sum. herbam porrigo, tuam in opinionem, atque sententiam vel invitus concedo.*

174. Quod si hæc eadem Oratio palmaris, regia, atque imperatoria, eadem quidem formâ, vultuque à M. Tullio sacratis viris credatur, at profanis exuta vestibus, aliis, hoc

M 3

est,

est, sacris paludamentis induatur, sacrisque instructa praesidiis, sacrosancta Tempa perhustret, atque in pulpitis vim suam, efficacitatem, atque potentiam effundat; Deus immortalis, quae subita rerum omnium commutatio, quae novae hominum facies, quae novae pavimenti, & parietum scena? objurgat, at ferit; rogat, at flectit; clamat, sed penetrat; minatur, sed terret; execratur, sed tremore quatefacit. Alto derepente silentio, suspiriis tantum interrupto, singultibus fatigato, steribus expugnato, Auditores omnes tenet immobiles. Illos nunc rubore perfundit, nunc **A** emaciatur pallore, nunc, ne mutuo sese audeant aspicere, metuenda oris maiestate deterret. Hinc cuncti ferè dicentis ardore faucibus, extemplo in preces fusi, humique strati, piacularem versant coronam, salutantes sub **B** Concionis finem amicos non audiunt, nec resalutatos pie inurbani dimittunt. Exeuntium è Templo vox una omnium est: O Concionatorem ter sanctum! O caelestem Dei legatum! o peccati monstrum horribile! o honestatis amabilem pulchritudinem! Haec nimirum Rhetoricae divinae divina proles est. Haec illa portentosa animorum moderatrix, quae iram furentes, vindictaeque cupiditate precipites frangat. Haec, quae nudatos enses vulnerique proximos vaginis reddit. Haec, quae **C** rapacibus Harpiis res furto sublatas, ferreis licet arcis pressas, licet profundis humatas fossis, eripit, ereptasque dominis suis restituit. Haec, quae Veneris flagitiola mancipia,

hir-

hirco pejus olentia, subito lilia docet afflāre. **D**
 castitatis. Hæc, quæ pacem foris domique
 alit. Hæc, quæ bella in nostræ religionis
 transfugas accendit. Hæc, quæ Christianos
 inter Principes arma, atque iras componit.
 Hæc denique illa illa est, quæ nntu suo quam-
 cunque in partem Auditores rapit; quæ eorum
 ex mentibus opiniones & decreta cordi mor-
 dicus hærentia, jamque infixæ medullitus,
 argumentorum, atque affectuum velati for-
 cipibus, per summam contentionem stirpitis **E**
 evellit, vitiosas antiquat consuetudines, no-
 vas condit leges sanctissimas, omnium ho-
 minum saluti consulit, hiantem perdendis
 animis Orcum claudit, miserè demum pere-
 euntibus Cœli beatissimas sedes pandit. **O**
 eloquentiæ machinas potentissimas! **o** Orā-
 tiones, atque Conciones ad cupitam senten-
 tiam, ac deliberationem ab Auditoribus ex-
 torquendam ab ipsâ planè Suadâ conforma- **F**
 tas!

175. Ex hoc nempe admirabili, ac muni-
 tissimo Tullianæ facundiæ, quam paulo ante
 in solo Cicerone spectavimus, armamentario
 suam derivavit in Hetruscum sermonem Ora-
 tionem nobilis ille, atque insignis Concio- **A**
 nator, quem Angelus Politianus, homo di-
 fertus, atque eruditus, sed emunctæ omnino
 natis, durique admodum supercilii, vel invi-
 tus suspicere, ac prædicare coactus est. * Ac-
 cesserat is, ut de se ipso ipsemet scribit, ad au- **B**
 diendum veluti tentabundus, neque tam au-
 diturus, quàm non secus, ac cæteros, quos
 * *lib. 4. epist. 6.* M 4 tan-

tanto munere ineptè interdum abutentes de more irridebat, contempturus. At ubi de suggestu vir eloquentissimus exordio quam accommodatissimo Auditorum animos, nondum aures, sibi cœpit demereri: tum subito difficilis ille, morosusque censor aures arri-gere, avidèque lenissimè loquentis copiam haurire, nec non gravibus, suavibusque sententiis demulceri. Post exordium distinctè facer ille Orator partitur, iste attendit. Nihil implexum, nihil involutum, nihil frustra advocatum animadvertit. Texit deinde argumentorum nexus: & statim qui venerat fastidiosus Auditor, illaqueatur. Retexit, expeditur. Inserit alicubi affines causæ narratiunculas, oblectatur. Premit, urgetque enthymematis, dat manus. Experitur affectus mitiores; statim de oculis per os lacrymæ cadunt. Clamat iratus, terretur. Denique pro re ipsa, quam tractat, & figuras, & vocis flexus variat, & ubique actionem gestu commendat (quæ omnia in nostri quoque Oratoris, atque Concionatoris ære sunt, ac censu) & ecce tam vehementi eloquentiæ impressione prostratus. Politianus mentem pristinam illico exiit, nova inquit consilia, torusque in alium prope hominem migrat.

126. Hanc eandem eloquentiæ formam, & vim Sapientum totius Græciæ Pater, ac lumen Gregorius Nazianzenus magnâ ex parte (ut facilè nôrunt omnes, quicumque in ejus monumentis vel mediocriter versati sût, præcipuè verò qui eum Græcè loquentem le-
ge-

gerunt) expressit. * Utebatur ille pressâ Ora-
 tione simul, atque uberi, styloque peracuto
 non tam vibrabat, quàm vulnerabat. In elo-
 quendo grandis, magnificus, suavis, copiosus,
 plenus omnino dignitatis. Si sensa expendis,
 in altum se effert: si verba trutinariis, omnibus
 dictionis opibus ad miraculum usque circum-
 fluit. Ubique sententiosus, aureæ mentis mul-
 tiplices sœtus expolitæ elocutionis elegantis-
 simis, ut ita dicam, fasciis, & incunabulis exci-
 pit, atque exornat: tum supra omnem ingenii
 aleam difertus, consummatæque in mitiori-
 bus literis peritiæ, nihil ille dicendo premit,
 quod ab Auditoribus sine morâ non exprimat.
 Quoties verò de industriâ in altissima quæque
 mysteria, cum magno verborum, rerumque
 pondere, se penetrat? quoties divini cujusdam **A.**
 ingenii pennis subnixus, in arcana Theologiæ
 se inferens, quasi Deus quidam de cælo tul-
 minans, è machinâ orationis tonat, & quo-
 dam veluti fragore totam obruit, sternitque
 concionem? Quid ubi hisce eloquentiæ armis
 munitus, gravis, acer, velox, sibi ubique par,
 Iubanum Imperatorem, cui perfidiæ infandæ
 crimen. *Apostata cognomentum*, & notam
 inussit, aggressus est? quot, quantisque moti-
 bus, quibus contentions arietibus eum ver-
 beravit, concussit, labefactavit? Hæc scilicet
 tanta eloquentiæ præstantia illa fuit, quæ
 nunquam ipsum, licet solitudini addictum
 quàm maximè, in recessu quiescere, aut latere
 passa est. Hæc fuit, quæ integras Urbes po-
 pulos

M. 5.

* Pleraque ex *Caussino deprompta.*

pulosque ad illum in antris, & saltibus commorantem, tot tantisque perlustratis regionibus, diligentissime perquirendum, excitavit. Hæc fuit, quæ relicto toties Concionatoris munere profugum, atque in speluncas abditum, frustra reluctantem, in sacra iterum rostra, atque suggestum evocavit. Hæc fuit, quæ, quum idem ipse ad cives Constantinopolitanos numero penè infinitos in maximo, refertissimoque templo diceret, tanto repente silentio, atque admiratione universos defixit, ut nemo ab eo oculos, vel aures aliò averteret, aut declinaret, nulla neque vox, neque susurrus, neque oscitatio, imò ne respiratio quidem exaudiretur. Tanta fuit innumerabilis populi ejus ex ore pendentis approbatio, tantusque assensus, ut ipsemet Gregorius tam insolitum admirationis prodigium non potuerit non summopere admirari, palamque fatei etiam coactus sit, ita omnes suam erga eloquentiam, ut ferrum erga magnetem, affectos: nec secus, atque ab isto illud trahitur, eloquentiæ vi ab se abreptos, suam in sententiam universos transiisse.

177. Hanc denique expletam undique eloquentiæ formam ille Concionatorum omnium coryphæus Joannes Chrysostomus (ut interim Tullianorum aliorum Oratorum, atque Concionatorum, qui suam in potestatem quoscunque animos dicendo semper redegerunt, integrum agmen tacitum prætermittam) ille, inquam, Antistitem omnium singulare decus, cui aureæ facundiæ copia aurei oris cogn-

gnomen indidit; suis coloribus, si quis alius, ad vivum supra omnes expinxit. Quis enim elegantiore literaturâ excultus? quis in rerum divinarum mysteriis interiori versatus? quis in implicatarum difficultatum nodis dissolvendis expeditior? quis in obscuris quibuscunque tenebrosisque sententiis verborum perspicuitate illustrandis lucis quosdam radios unâ cum verbis ipsis clarius, aut copiosius spargit? Felicissimam celestis hic præco in dicendo popularitatem mirâ temperat majestate; idem verborum nexibus volucer, & gravis; incitatus, & severus; fusus atque adstrictus. Videas in eo speciosas quidem rationes; videas circuitum, & pompam; sed ab omni redundantiâ, atque affectatione prudenter sejunctam. Videas thesaurum sapientiæ, sensus opulentos, tractus lenissimos, figuras, quâ dignitate, quâ venustate decoras: sed hæc omnia ab omni ostentatione aliena. Fuit ille incredibilis cujusdam eloquentiæ theatrum amplissimum, in quo omnium animos quâ, & quo volubat, ab eodem adductos, traductosque licebat intueri. Nam quis, rogo, quis intimos hominum sensus magis exploravit? Iracundiæ faces subiceret? illico omnia ignescabant. Furorem blando sermone deliniret? Statim vel immites terras cicurabat. Pervicaces, & refractarios increparet? Subito tanquã sagittis confixi ingemiscebant. Animum commiseratione tangere niteretur? omnium oculi, atque animi colliquescebant. Quum verò eï lubet, oratione utitur adamantinâ, eaque vell

quovis istu fulmineo potentiùs saxa, & mar-
mora, hoc est, contumaces, & capitones per-
rumpit, ac domat. Quoties Antiochenum
illum populum tam varium, cerebrosum,
& reclamantem, contentè perorando sube-
git? quoties in lacrymas solvit? quoties ex-
animavit suspiriis? quoties in quendam cla-
mosi plausus tumultum excivit? ò prodigium
tuæ eloquentiæ, Concionatorum eloquentis-
sime, insolitum, atque inauditum! Quoties
namque tuâ victi eloquentiâ Auditores, te di-
centem secundâ admurmuratione, atque ac-
clamatione interturbârunt? quoties acriter
argenti se dediderunt? quoties toto nisu, ne
penitus opprimerentur, vociferando, lacry-
mandoque lacrymantem oppresserunt?

178. Quid quòd Chrysofomi non tantum
in suggestu dicentis Oratio animata, ut ita
loquar, & spirans, adeo potens, & divina visa
est, sed exarata quoque dumtaxat in tabulis,
B & pugillaribus, muta, elinguis, ac fere mor-
tua, non minùs sollertissimos quosque, & di-
fertissimos, ne dum indoctos, & rudes tenuit,
C pellaci que quodam illicio fascinavit? Testor
ego Libanium illum Sophistarum omnium
sui temporis maximum, qui Chrysofomi
nostri æqualis, imò & magister, quum Ora-
tionem laudativam ab eodem ad se dono
transmissam in conventu insignium Orato-
rum recitasset neminem ex tanto sapientum
virosum numero fuisse, qui non statim gaudio
tripudiarit, atque acclamaverit, accla-
mationique ea omnia, quæ homines inopi-
nata

natâ percussî admiratione, edere solent, ad-
 junxerit, ex fide, sancteque commemorat. *
 Quod si Chrysoströmus in eâ laudatione pau-
 lo utique, ut res poscebat, hilariore, vel ta-
 citis ex foliis, paginisque faces vibravit, &
 fulmina; jam reputate vobiscum, Auditores,
 atque colligite, quantus ille in gravioribus
 argumentis fuerit, quàm contentiosus, & ve-
 hemens. Cernite illum in Arrianos favissi-
 mos nostræ religionis hostes apud Imperato-
 rem, rectè quidem sentientem, sed eorum fa-
 ctione trepidantem, metu sollicitum, ancipiti-
 que eventu anxium, magno animo invehen-
 tem. Quanto sententiarum pondere, quibus
 affectuum catapultis illum percellit? quibus
 incensæ orationis sulphuratis malleolis ani- C
 mum præsentis non inflamat? Quantâ vi
 dicendo (an potius tonando?) exclamat, fre-
 mit, excandescit, statimque Cæsarem, posito
 timore, ad diram illam Arrianorum, licet
 nobilium, ac præpotentum luem totâ ex urbe
 pellendam movet, incitat, adigit? Sed quàm
 longè operosioris adhuc molis fuit, Gainam
 Imperatorii ductorem exercitus, viribus gra-
 tiâque Arcadii Augusti tumentem validâ ora-
 tione prosternere? Ades dum fava Arrianorum
 belua, infestissime propugnator, vindexque
 crudelissime? Ades adumbratâ rerum bellica-
 rum gloriâ inflata, excetra? Ades ingenti au- D
 licorum famulitio, Arrianisque clientibus sti-
 pate prædo? Ades tuæ sectæ, atque factionis
 homi-

M. 7

*In Epistola ad ipsūmet Chrysoströmū scriptâ, rela-
 tâq; ab Isidoro Pelusiotâ in Epistola ad Orpheliū.

hominibus, patrone omnino impudentissime, templum audacissime; postulans? Ut concedatur, misces precibus minas, totoque anhelitu iras, & furias proflas? Nutat, Auditores, Imperator: quid ineat consilii, ignorat. Paterna pietas altis impressa vestigijs, hinc illum elatis vocibus Christiani officii, nefariaeque insolentiae compescendae admonet: at impotentissimi hominis repulsam ambitio stomacho minimè concocturi artes, viresque illinc eundem territant; verendumque etiam atque etiam est, ne maximam potentiam, quasi arcum in ipsum Imperatorem evertendum, verat, imperiique jam fatiscantis summam funditus exterminet. In tantâ igitur rerum omnium timiditate, in tam ancipiti deliberatione, praesentique discrimine quid praesidii superest, aut per fugi? En pannosus ille, ille abjectus, pauloque ante ignotus Anachorita Chrysothomus, eloquentiâ praecinctus, in aciem fortiter prodit, cum hoste truculentissimo acerrimè congregitur, projecta frontem audacie fortissime contundit, furoris dementissimi effraenem impetum arctissime coarctat, arrogantissimum hominem, quasi puerum virgâ, extemplo coerces, frustra que invidia lacrymante, nostrâ autem Religione gestiente, tum bonis omnibus gaudio exultantibus, atque plaudentibus, scelestissimae Haereticorum postulationi intercedit, planeque securim injicit: superbissimum Ducem confertissimâ non tam militum, quam latronum manu vallatum, metuendumque in eâ ipsâ Urbe, in quâ

quã jam sibi Imperii sedem animo destinãrat, vagum, errabundum, profugum, basilicæ ex-
petitæ immunem, irrisum, atque extorrem fa-
cit, amandat, exturbat.

*Summariũ totius de ingenio disputationis. A
ac refutationis.*

179. **Q**Uæ quum ita sint, Auditores, ut
omnia, quæ de perfectæ eloquentiæ
ingenio latiùs disceptavimus, in summam ve-
luti, & brevium contrahamus: quum no-
stris Oratoribus, atque Concionatoribus hinc
nobilissima, simulque difficillima persuadendi
provincia totius conatus finis, constituta sit;
illinc verò Orationum, Concionumque in-
strumenta artificio tam eximio, arduo, atque
recondito, tantâ perspicuitate, tantâ varietate,
tantâ proprietate, tantâ contentione, ad
persuasionis opus moliendum, accuratè, sol-
lertèque fabricata, jure suo vendicentur:
quis jam arcem, regnumque omnium inge-
niorum Ciceronianis ab ingeniis tanto viriũ,
ac prærogativarum apparatus occupatum non
fateatur? Cui tandem vel cæcutienti non illu-
cescat, quantum sit tuum, M. Tulli, quantum
vestrum, Ciceronis alumni, ingenium, quod
tam egregia monumenta enititur? quàm vi-
vidum, quàm perspicax, quàm volucres, ac
sapiens? quàm supra manem logodædalorum
ostentationem elatum? quàm à vulgari homi-
num, eorum etiam, qui se doctos, acutosque,
aavitã tamen Minervã, dici, haberi que vo-
lunt,